

SARUNA PIRMS PIRMIZRĀDES

Ar izrādes *Saules bērni* režisoru Dž. Dž. Džilindžeru sarunājas kultūras žurnālists Arno Jundze

Arno Jundze. Nepiederu pie tiem, kas teiks: Gorkijs – kāda velna pēc? Eiropas mēroga klasiķis, visu cieņu. Un tomēr kāpēc šāda izvēle?

Dž. Dž. Džilindžers. Es izlasīju šo lugu pirms gadiem trijiem. Bija piedāvājums to iestudēt Igaunijā, bet beigās kaut kas *nobira*. Ļoti pavilkos. Es pat ne īpaši iedziļinājos, tam tobrīd nebija laika. Vienkārši izlasīju. Man radās izjūta, ka lugā ir kaut kas tāds, kas mani uzrunā. Tīri intuitīvi. Turēja un neatlaida. Tajā ir sešas nopietnas lomas, kas dramaturģijā reti sastopams – parasti trīs vai četras nopietnas līnijas labākajā gadījumā.

Tas ir ļoti vērtīgi – arī aktieriem ik pa brīdim atsvaidzināties klasikā, būtībā tīrā reālpsiholoģismā, bez ekscentriskām režisora izpausmēm. Jā, tīrā reālpsiholoģismā! Gandrīz pēc Staņislavska.

Arī Gorkija skartās tēmas, manuprāt, ir ļoti aktuālas, īpaši ja mēs lugā attēloto mēri paņemam nedaudz simboliskāk. Ja paņemam tās pašas mūsdienām tik raksturīgās alkas pēc cita līmeņa komunikācijas. Tagad jau ļoti bieži ir tā, ka cilvēki apsēžas un runā ne jau par mākslu vai grāmatām, bet gan par kaut kādu *youtube* ieliktu klipu. Tagad arī ir aizejošais laiks un tas, ka šī laika vietā nāk cita veida komunikācija. Protams, ka tāpēc valda nostalgija pēc iepriekšējā, pēc zūdošā.

Es neko nekur nepārceļu un nepārtaisu uz mūsu dienām. Gorkija attēlotais lūzums, kas tolaik bija, reāli arī paliek – luga ir rakstīta 1905. gadā.

A.J. Kā ir ar šo mūsdienās tik raksturīgo priekšstatu, ka Gorkijs bija tāds proletariāta rakstnieks un socrealisma tēvs? Man šķiet, ka jārunā par diviem Gorkijiem. Viens ir izcils Eiropas literatūras talants, otrs – nobijies večuks, kas sev par nelaimi ieskrējis lāča apkampienos un tad nu stabulēja visu, ko viņam lika.

Dž.Dž. Man jau nu arī šķiet, ka visas šīs proletariāta rakstnieka lietas ir stipri pārspīlētas. Bet beigu posmā, jā – vecs kolaboracionists! Es redzu, ka viss šis darbaļaužu slānis Gorkija acīs nebūt nav nekāds simpātiskais. Nu, nepatika viņam tie revolūcijas taisītāji! Labi, šo lugu viņš saraksta 1905. gadā, kad pats sēž cietumā. Bet man patīk, ka viņš tajā runā par sociālajiem slāņiem, par atsvešināšanos. Gorkijs rāda, ka bezdibenis starp tiem ir diezgan dziļš. Tur vairs nerodas nekāda saprašanās. To mēs tagad varam redzēt arī mūsu sabiedrībā.

A.J. Jā, bet ko tu domā tagad ar to iesākt? Pēc literatūras teorijas iznāk, ka Gorkijs rakstīja ļoti mērķtiecīgi. Kā varonis, tā noteikts tips, kas pārstāv savu sociālo slāni.

Viņam ir attiecīgā slāņa valoda un citas pazīmes, kas pirms simt gadiem bija milzu novatorisms. Tagad tā ir sen novecojusi krievu valoda un arhaiska vide, par kuru mēs neko nezinām. Tas ir tas pats, ar ko Gatis Šmits cīnījās, iestudējot Tolstoju, – kā to vispār parādīt, lai tas kādu mūsdienās interesētu.

Dž.Dž. Te man jāpiebilst, ka valodas ziņā es drusku grēkoju un tulkojot visu *piedzinu* šodienīgām leksikas normām, lai nerastos distance, ka uz skatuves ir stāsts par kaut ko tālu prom, svešiem. To garšīgu, kas ir, piemēram, aukles leksikā, es apzināti pakasīju nost, lai nerastos šis atsvešinājums. Atšķirībā ir tajā, kā kurš sociālais slānis komunicē – tīri domāšanas līmenī un arī runas vienkāršības ziņā. Visus skaistos vecvārdiņus es upurēju šodienīguma vārdā. Tas, starp citu, nemaz nebija tik viegli, jo nenoliedzami tulkojumā kaut ko nācās pazaudēt.

A.J. Vai tiešām tas tagad nav mārketinga triks un izrāde būs reālpsiholoģiskā gultnē?

Dž.Dž. Jā! Tiešām! Pilnībā! Izrāde būs reālpsiholoģiska. Mani tas pašam ļoti interesē un patīk pie tā laiku pa laikam atgriezties, jo te nav iespējams paslēpties aiz formas. Tīra aktierspēle. Tas ir ļoti sarežģīts uzdevums aktieriem, jo forma reizēm arī palīdz. Var noslēpties, var paslēpt patiesību aiz ārišķīgi teatrāli efektīvas formas. Man ir prieks, ka aktieri pieņem šos noteikumus un strādā ar lielu atdevi. Viņi ir pilnīgi pārņemti. Process, kas norit divu mēnešu garumā, divas reizes dienā, ir ļoti piesātināts un interesants. Es no sākuma pirms pirmā lasījuma drusku baidījos, kā viņi reaģēs. Ne jau nu mūsdienās visi ir lasījuši *Saules bērņus*, bet man patika aktieru reakcija. Tā bija ļoti ieinteresēta. Es kārtējo reizi pārlicinājos, ka mums teātrī ir ļoti spēcīgi aktieri. Arī man tas ir izaicinājums. Es reizēm taisu spožu formu, bet te – vai nu ir uz skatuves dzīvi cilvēki vai nav. Man pašam patīk Kristiana Brektes scenogrāfija. Es savulaik iedvesmojos no Gustava Kluča izstādes, te ir kaut kas līdzīgs.

A.J. Vai Gorkijs tomēr, pirmām kārtām, nav rakstnieks, nevis dramaturgs? Sevišķi jau beigās. Teksts krāsains, bet vai to var uzlikt uz skatuves?

Dž.Dž. Jā, mums nācās diezgan pārveidot lugas pēdējās desmit lappuses, kur nāk tauta un gāž visu nost. Es redzēju Ādolfā Šapiro izrādi, pat viņam tur tas īsti neizdevās. Es to visu nojaucu, atstājot dziļāko būtību. Tagad, kamēr vēl rit mēģinājumu process, vēl grūti spriest, kā viss kopā saslēgsies. Šajā darbā uz beigām vienmēr tā ir, ka esi jau tik dziļi iekšā, ka rodas problēma ieraudzīt to, kas vēl ir jāizdara. To tev pateiks katrs režisors. Arī es daudz atdotu, ja varētu atnākt uz ģenerālmēģinājumu svaigs kā balta lapa, bet ir tā, kā ir. Sanāks! Nedrīkst nesanākt. Strādājām pēdējās nedēļas caurām naktīm. Mēs ilgi mēģinājām mazajā telpā bijušajā Marijas N. studijā un tikai nesen uznācām uz lielās skatuves, jo vajadzēja uzturēt organiku.

A.J. Vai tevi nebiedē, ka viena sabiedrības daļa tagad skatās uz visu krievisko jauno

Eiropas un ASV nostādņu gaismā? Viņi varētu vienkārši nenākt uz krievu klasiku.

Dž.Dž. Man nav tuvs šāds skatījums, es nejaucu šīs divas lietas kopā – politiku un kultūru. Tad jau drīzāk būtu jāuztraucas Andrejam Žagaram, kurš nākamsezon iestudēs *Trīs māšas*. Uz Maskavu, uz Maskavu! (Smejas.) Tas varētu radīt kaut kādu konkrētu asociāciju. Man pašam patīk krievu literatūra un kultūra. Tu man tagad pajautāji, bet es pat neesmu par to domājis, un man tas neliekas interesanti. Kultūra ir kultūra, nav ko to jaukt ar politiku.